



НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО
БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Т. Т. Полянський

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

(ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ)

Монографія

Київ
Редакція журналу «Право України»
Харків
«Право»
2013

УДК 340.132(477)

ББК 67.0

П54

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України
(протокол № 6 від 27 червня 2013 р.)*

Рецензенти

С. П. Погребняк, доктор юридичних наук

Ю. П. Лобода, кандидат юридичних наук

Полянський Т. Т.

П54 Зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження) : монографія / Т. Т. Полянський. — К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. — 376 с. — (Наук. зб. «Академічні правові дослідження». Дод. до юрид. журн. «Право України» ; вип. 34). — Бібліогр.: с. 329–375.

ISBN 978-966-458-615-0

Монографія є одним із перших в Україні загальнотеоретичних досліджень феномена зловживання правом. У ній встановлюються вихідні методологічні засади загальнотеоретичної характеристики зловживання правом; уточнюються основні ознаки цього явища, його склад, передумови та причини виникнення і поширення; детально вивчаються механізм зловживання правом і наслідки його вчинення; критично осмислюються сучасні дослідження зловживання правом; аналізуються використовувані критерії оцінювання дотримання та порушення заборони його здійснення; характеризуються способи нормативно-юридичного закріплення неприпустимості зловживання правом і аналізується практика його офіційної інтерпретації Європейським судом з прав людини.

Для практикуючих юристів, науковців, а також викладачів, аспірантів і студентів юридичних навчальних закладів.

УДК 340.132(477)

ББК 67.0+67.300

ISBN 978-966-458-615-0

© Т. Т. Полянський, 2013

© Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, Львівська лабораторія прав людини і громадянина, 2013

© Редакція журналу «Право України», 2013

© «Право», 2013

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ	—	Верховна Рада України
ВСУ	—	Верховний Суд України
ЄСПЛ або Суд	—	Європейський суд з прав людини
ЗДПЛ	—	Загальна декларація прав людини
ЗК	—	Земельний кодекс
КК	—	Кримінальний кодекс
Конвенція	—	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КСУ	—	Конституційний Суд України
МПГПП	—	Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
МПЕСКП	—	Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права
ЦК	—	Цивільний кодекс

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	9
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	13
1.1. Відображення проблематики зловживання правом у науковій юриспруденції	13
1.2. Вихідні методологічні засади загальнотеоретичного дослідження зловживання правом	19
Висновки розділу	33
Розділ 2. ОНТОЛОГІЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ	35
2.1. Поняття, основні ознаки і склад зловживання правом. Передумови та причини його виникнення і поширення	35
2.2. Зловживання свободою як сфера виникнення зловживання правом	52
2.3. Соціально-філософські інтерпретації явища зла та їх методологічне значення для оцінки поведінки як зловживання правом	80
2.3.1. <i>Необхідність матеріально-правової оцінки зловживання правом</i>	80
2.3.2. <i>Ознаки (властивості) зла. Визначення його поняття</i>	82
2.3.3. <i>Класифікація видів зла</i>	87
2.3.4. <i>Особливості правової інтерпретації явища зла</i>	93
Висновки розділу	97
Розділ 3. ГНОСЕОЛОГІЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ	102
3.1. Галузеві дослідження зловживання правом	102
3.1.1. <i>Цивільно-правові дослідження</i>	103
3.1.2. <i>Конституційно-правові дослідження</i>	121
3.1.3. <i>Дослідження у сфері міжнародного права</i>	127

3.2. Загальноправові дослідження зловживання правом (з позицій природного та позитивістського типів праворозуміння)	134
3.2.1. Позитивістсько-правовий підхід до розуміння сутності зловживання правом	142
3.2.2. Природно-правовий підхід до розуміння сутності зловживання правом	172
Висновки розділу	195
Розділ 4. АКсіОЛОгіЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ	197
4.1. Природно-правові критерії оцінки зловживання правом	198
4.1.1. Добросовісність	198
4.1.2. Розумність	215
4.1.3. Справедливість	230
4.1.4. Взаємозв'язок добросовісності, розумності та справедливості при оцінці зловживання правом	253
4.2. Позитивістсько-правові критерії оцінки зловживання правом та можливості їх поєднання із природно-правовими критеріями.....	259
Висновки розділу	271
Розділ 5. ПРАКсеОЛОгіЯ ЗАБОРОНИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ	273
5.1. Способи нормативно-юридичного закріплення неприпустимості зловживання правом (згідно з основними підходами до розуміння права).....	273
5.1.1. Персоналістські підходи	276
5.1.2. Комунаристські підходи	281
5.1.3. Комплексні підходи	283
5.2. Інтерпретація зловживання правом у процесі застосування юридичних норм (на матеріалах практики ЄСПЛ)	288
5.2.1. Екскурс в історію заборони зловживання правом у Конвенції.....	289

Зміст

5.2.2. Загальна мета та основні ознаки зловживання правом.....	292
5.2.3. Суб'єктний склад та сфера поширення зловживання правом	294
5.2.4. Особливості зловживань окремими правами, гарантованими Конвенцією	295
5.2.5. Особливості взаємодії положень статті 17 Конвенції з положеннями її інших статей	318
Висновки розділу	320
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	325
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	329